

1. קווי ההתפתחות העיקריים

האינפלציה התלת-ספרתית השוררת במשך בשנים האחרונות אפיינה גם את שנת 1982. המחירים בסוף השנה, בשווקים השונים, היו גבוהים פי 2.3 עד 2.4 מאשר בסוף 1981. מדד המחירים לצרכן, שהוא המדד המקובל ביותר למדידת האינפלציה, עלה במשך 1982 ב-131 אחוזים, בעוד שהעלייה השנתית בין המדדים הממוצעים של 1981 ו-1982 היתה בת 120 אחוזים.

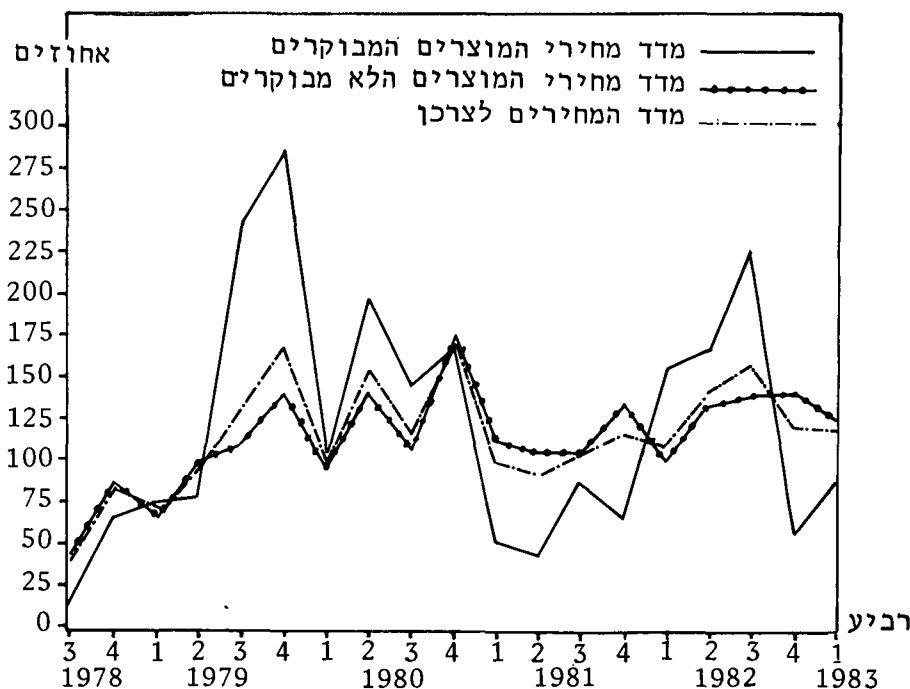
עליות המחירים לא היו אחידות במשך השנה: בשלושת הרביעים הראשונים ניכרה האצה בקצב האינפלציה; לקראת סוף השנה וברביע הראשון של 1983, כאשר הופעלו צעדים להאטת האינפלציה, הואט קצב עליית המחירים אך הם המשיכו לעלות בקצב הממוצע של שלוש השנים האחרונות. (ראה לוח ג'-1).

דיאגרמה ג'-1

מדד מחירים לצרכן, מדד מחירי המוצרים המבוקרים ומדד מחירי המוצרים הלא מבוקרים,

1978 עד 1983

(העלייה או הירידה במשך הרביע, כמנוחים שנתיים. אחוזים)

לוח

מדדי מחירים נבחרים,

(העלייה או הירידה (-) במשך התקופה.

1982	1981	1980	1979	1978	
					1. מדד המחירים לצרכן
131	101	133	111	48	המדד הכללי
132	101	131	114	47	המדד הכללי ללא ירקות ופירות
133	132	107	159	57	סעיף דיור (20) ¹
153	62	152	136	39	סעיף מזון (ללא ירקות ופירות) (19) ¹
124	115	165	79	70	סעיף ירקות ופירות (7) ¹
127	103	143	125	40	סעיף החזקת הדירה (10) ¹
115	98	129	76	47	סעיף ריהוט וציוד לבית (8) ¹
108	146	130	66	50	סעיף הלבשה והנעלה (6) ¹
136	114	129	85	38	סעיף תרבות ובידור (9) ¹
137	116	144	94	64	סעיף בריאות (4) ¹
127	82	128	99	49	סעיף תחבורה ודואר (13) ¹
140	80	132	99	41	סעיף שונות (4) ¹
138	105	138	113	47	2. מדד מחירים סיטוניים בתעשייה
					3. מדד מחירי תשומות
130	109	134	117	58	בבנייה למגורים
133	122	152	124	66	בסלילה
141	96	150	115	46	בחקלאות
					4. שער החליפין הרשמי
116	107	113	86	24	לעומת הדולר
100	82	106	94	33	לעומת סל המטבעות ²
					5. מחירי יבוא (למעט יהלומים)
1	8	16			לפי סל המטבעות ²
97	102	140			בשקלים

(1) משקל הרכיב במדד המחירים לצרכן (באחוזים). לפי סקר הוצאות המשפחה 1979/80.

(2) סל של 5 מטבעות: ארה"ב, גרמניה, בריטניה, צרפת והולנד. עליית מחירי היבוא היא ממוצע רבעוני; אין נתונים על העלייה במשך הרביעי. המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וניבורי בנק ישראל.

— 1983 רבעוני	1982 — רבעוני				1981 — רבעוני				1980 — רבעוני			
I	IV	III	II	I	IV	III	II	I	IV	III	II	I
118	120	158	141	109	116	102	91	98	174	116	154	96
98	110	160	148	114	108	98	107	90	169	122	157	85
103	118	128	132	155	129	138	145	117	149	81	129	78
118	85	251	149	154	75	65	29	83	161	159	153	137
575	349	123	62	56	283	168	— 58	247	261	47	113	333
88	75	128	189	129	70	110	172	76	190	106	222	81
116	115	151	116	83	109	87	81	118	165	154	127	79
5	261	43	286	— 7	307	30	425	32	363	47	292	5
100	133	224	128	80	104	162	100	126	133	169	122	97
134	134	138	142	134	116	91	118	142	171	107	142	158
93	71	190	121	141	80	98	83	67	174	149	189	36
163	141	213	142	83	79	82	67	93	118	150	127	136
113	97	184	148	131	101	101	95	124	169	129	141	116
109	92	152	151	132	47	129	138	140	155	109	197	89
138	99	184	132	125	80	156	109	153	209	157	156	97
97	109	142	163	149	105	76	94	111	170	121	178	135
91	80	112	149	128	82	75	201	91	166	100	106	89
67	90	96	132	86	107	63	110	55	133	92	166	51
	2	8	— 10	6	— 9	— 10	23	32	22	2	— 4	49
	77	123	97	95	97	55	129	139	163	119	96	194

לוח ג' 2
 שיעורי גידול של מדדים נבחרים, 1970 עד 1982
 (ממוצעים שנתיים, אחוזים)

	ממוצע			ממוצע			ממוצע		
	1970 —			1974 —			1979 —		
	1973	1978	1982	1978	1982	1987	1979	1980	1981
מדד המחירים לצרכן	13	39	112	51	78	131	117	120	
מדד המחירים הסיטוניים של תפוקת התעשייה ¹	11	43	116	53	79	135	123	126	
מדד מחירי תשומה בחקלאות ²	13	43	117	51	78	144	119	128	
מדד מחירי תשומה בכנייה למגורים	16	38	116	57	87	128	132	117	
מדד מחירי תשומה בסלילה	14	47	128	75	92	145	147	127	
שער החליפין לעומת הדולר ³	5	34	96	62	47	102	122	112	

(1) עד שנת 1978 — ללא ענף הדפוס וההוצאה לאור.

(2) ללא שירותים לחקלאות.

(3) שער חליפין רשמי — עד אוקטובר 1977; שער יציג — מנובמבר 1977 ואילך.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

בשנים האחרונות חלו שינויים תכופים במדיניות הסבסוד של מוצרי היסוד, ואלה גרמו במישורין לתנודות במדד המחירים לצרכן. למדיניות הפיקוח והשינוי במחירים המבוקרים יש השפעות בכיוונים מנוגדים על קצב האינפלציה, אך אלו אינן פועלות בו־זמנית: בניגוד להשפעתם הישירה והמידית של שינויי המחירים המבוקרים, משפיעה ההזרמה (הספיגה) הנובעת משינויים אלה על המדד¹ בפיגור. קשה להעריך את אורך הפיגורים, והשפעתם משתנה לפי רמת הפעילות הכלכלית השוררת באותה תקופה.

במהלך 1982 עלו המחירים המבוקרים ב־143 אחוזים (לעומת עלייה בת 60 אחוזים אשתקד), ופעלו ישירות על קצב העלייה של המדד הכללי. הקטנת שיעור הסבסוד ב־1982 והשפעתו על המחירים השנה היו צפויות במדה רבה. ציפיות אלו נבעו מהפער, שנפתח אשתקד בין המחירים המבוקרים לבין המחירים שאינם בפיקוח: פער זה הגדיל במדה ניכרת את עודף הביקוש של הממשלה — ובעקבותיו את ההזרמה הכספית — מדיניות שלא ניתן להתמיד בה בטווח הארוך.

שיעורי עליות המחירים ב־1982 דומים מאוד לעליות של שנת 1980, והם גבוהים יותר מאלה שנרשמו במשך 1981: ניסיון השנים האחרונות מראה, שהשינויים במדיניות הסבסוד של המחירים המבוקרים משפיעים על תנודות במדד המחירים לצרכן, אך אין בכוחם לשנות את קצב האינפלציה הבסיסית השורר במשק. תופעה זו בולטת לאור היציבות היחסית השוררת בקצב העלייה של המחירים הלא־מבוקרים בשלוש השנים האחרונות. (ראה דיאגרמה ג' 1.)
 גם מדידת האינפלציה בממוצעים שנתיים מראה תמונה של יציבות. מדד המחירים של התוצר הלאומי במחירי שוק עלה בשנים 1980, 1981, ו־1982 ב־127, ב־127 וב־122 אחוזים.

¹ משקל המחירים המבוקרים במדד המחירים לצרכן הוא 20 אחוזים בקירוב.

בהתאמה; בדומה לו עלה בשנים אלה מדר המחירים של תוצר הסקטור העסקי במחירי שוק — ב־134, ב־121 וב־122.²

אשר למחירים היחסיים³ — השנה מסתמנת ירידה תלולה במחירי היבוא והיצוא. הירידה ביבוא משקפת את ההמשך של מגמת הירידה במחיר היחסי, פרי מדיניות של הורדת מכסים ומסים על היבוא. מגמה זו החריפה השנה, עקב האטת האינפלציה בעולם והאטת קצב הפיחות של השקל ביחס לעליית המחירים המקומיים. ירידת מחיריו של היצוא משקפת את השפל בביקוש העולמי וגם את מדיניות פיחות המטבע שנוהלה השנה. במחיר היחסי של הצריכה הציבורית נמשכת מגמת עלייה, המבטאת עליית שכר ריאלית בסקטור הציבורי והתייקרות הצריכה הביטחונית. במחירים היחסיים של הצריכה הפרטית ושל ההשקעות לא ניכרת כל מגמה. (ראה לוח ג'־3).

עליית המחירים חלה השנה על רקע התפתחויות מנוגדות בפעילות הריאלית של המשק: מחד גיסא, התוצר הלאומי לא גדל, ובשוק העבודה נמשך הרפיון שאפיין את המשק בשנים האחרונות; מאידך גיסא גדלו השימושים המקומיים של המשק (צריכה פרטית, צריכה ציבורית והשקעות) בקצב שעלה על הממוצע בחמש השנים האחרונות. (התפתחות השימושים מתוארת בפרק ב').

הגידול בשימושים המקומיים ואי הגידול בתוצר עולים בקנה אחד עם הגידול הרכ בעודף היבוא. ייתכן, שאלמלא ירידת המחיר היחסי של היבוא וגלישת הביקושים המקומיים לחוץ לארץ היתה האינפלציה ב־1982 גבוהה מזו ששררה בפועל, והתוצר היה גדל במדה מסוימת. ענף הבנייה, שהוא ענף מוביל במשק, המשיך לפעול ברמה מתונה, והמחיר היחסי של דירות הוסיף וירד במשך השנה. עליית השכר הנומינלי למשרת שכיר בסקטור העסקי השיגה במעט את קצב עליית המחירים, אך בגלל הצטמצמות תשומת העבודה בסקטור זה, התייקר השכר לשעת עבודה בכ־3 אחוזים, ולכן עלתה עלות העבודה, כמונחים ריאליים. גידול זה הביא ללחצים אינפלציוניים מצד העלויות. (ראה פרק ד').

מנקודת הראות של הזמן הארוך — תהליך אינפלציוני ממושך מלווה תמיד בהתרחבות מוניטרית נומינלית. התרחבות זו מקורה במדיניות התקציב של הממשלה (ההזרמה הנובעת מעודף הביקוש שלה), במדיניות המוניטרית של בנק ישראל, בשוק האשראי והנכסים הפיננסיים ובהתפתחויות מאזן התשלומים.

עודף הביקוש של הממשלה הצטמצם ב־1982, לאחר שהתרחב מאוד ב־1981, וחזר לרמה ששררה ב־1980. צמצום זה לווה בגידול באשראי הפיתוח שהעניקה הממשלה ובירידה בהיקף דומה של גיוס ההון נטו לטווח ארוך ובינוני, ולכן לא חל שינוי כמותי בהזרמת הנוזלות של הממשלה. יתרת האשראי הבנקאי ירדה, ריאלית, בכ־8 אחוזים, בממוצע, אולם במשך השנה חל בה גידול ריאלי של כ־3 אחוזים. גידול זה התרכז ברביע האחרון של השנה, והתקזז במרוצת ארבעת החודשים הראשונים של 1983. גידול הגירעון בחשבון השוטף של הסקטור הפרטי מומן ברובו באמצעות יבוא הון, ורק חלק קטן ממנו — באמצעות רכישת מטבע חוץ מבנק ישראל. רכישות אלה ספגו ב־1982, בסך הכול, 23.3 מיליארדי שקלים, לאחר 13 מיליארדי שקלים אשתקד. (ניתוח רחב ראה בפרק ח').

הגידול בסך הנכסים הכספיים של הציבור הואץ כמונחים נומינליים, ובמונחים ריאליים הוא גדל ב־27 אחוזים. הנכסים הכספיים הנוזלים, הכוללים את המניות הבנקאיות, שאף להן נזילות

² השינוי בשני מדדים אלה הוא כממוצע שנתי. לא ניתן לקבל תמונה של התנהגות מחירים אלה במשך השנה.

³ המחירים היחסיים נמדדים ביחס למחיר של סך השימושים במשק. דיון במחירים היחסיים של היבוא והיצוא ראה גם בפרק ז'.

לוח ג'-3
 השינוי במחירי המקורות והשימושים, 1968 עד 1982
 (ממוצעים שנתיים, אחוזים)

	ממוצע — 1970	ממוצע — 1974	ממוצע — 1979	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
תוצר לאומי גולמי	14.0	39.7	114.3	34.4	39.3	27.0	43.6	54.0	80.8	126.9	127.3	122.1
יבוא, למעט יבוא ביטחוני ישרא ¹	14.9	46.9	107.1	44.6	41.5	32.7	40.9	74.7	71.2	135.4	115.8	106.0
צריכה פרטית	13.5	39.4	110.0	38.0	40.6	28.6	36.0	54.0	77.1	128.6	118.9	115.6
צריכה ציבורית, למעט יבוא ביטחוני ישרי	15.7	41.6	119.1	36.1	38.8	30.2	48.4	54.3	94.4	125.7	133.3	122.9
השקעה גולמית מקומית	16.4	43.3	114.1	42.1	34.0	25.7	40.5	74.2	72.6	132.6	134.0	117.1
סך כל השימושים המקומיים, למעט יבוא ביטחוני ישרי ¹	14.7	40.6	112.7	38.4	38.5	28.3	39.8	58.1	79.6	128.8	125.0	117.6
ערך היצוא בשוק המקומי	13.2	46.4	107.2	35.7	45.7	30.1	50.2	70.1	74.2	128.7	118.4	107.6
סך כל השימושים, למעט יבוא ביטחוני ישרי ¹	14.4	24.1	111.3	37.9	40.0	28.7	42.6	61.5	77.8	129.4	123.0	115.0

(1) עד 1977 — לא כולל אניות ומטוסים.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גבוהה, גדלו כ-12 אחוזים. לפי ההתפתחויות האלו ניתן לאפיין את 1982 כשנה של התרחבות מוניטרית.

הקשרים שבין הזרמת הנזילות למשק ובין רמת המחירים מתבטאים בפיגור. כיוון שאורך הפיגור משתנה מפעם לפעם, קשה לזהות קשרים אלה בכל נקודת זמן. כללית ניתן לומר, שאת כוחות הטווח הארוך שהשפיעו על האינפלציה כ-1982 קבעה בעיקר ההתרחבות המוניטרית בעבר, ואולי במיוחד ההזרמה החריגה במחצית השנייה של 1981 — ולא דווקא זו של השנה. הרמה הגבוהה של הציפיות האינפלציוניות המשיכה להשפיע על התנהגות היחידות הכלכליות במשק — ומכאן גם על קצב האינפלציה בפועל — למרות המיתון בפעילות הכלכלית.

הציפיות של הציבור ניזונות מכל ההתרחשויות במשק — לא רק כהווה אלא גם בעבר. האטת הקצב של עליית המחירים כ-1981 הושגה בעיקר באמצעות פיקוח ישיר על מחירים. הפיקוח הגדיל בשנה זו את שיעור הסבסוד, ויצר עודף ביקוש ממשלתי חריג. שינוי במדיניות הסבסוד השפיע אפוא על הציפיות בכיוונים מנוגדים. לכן אין להניח, שרמת הציפיות הגבוהה השוררת במשק השתנתה לקראת 1982.

כ-1982 ניהלה הממשלה מדיניות שהפחיתה את עודף הביקוש לרמה ששררה כ-1980, וזאת בדרך של הגדלת המסים מעבר לגידול בהוצאה הציבורית. (מדיניות זו מתוארת בפירוט בפרק ה').⁴ על רקע זה הופעלה לקראת סוף השנה מדיניות חדשה, שאמורה לפעול בחזית רחבה — על מחירי היבוא, על המחירים המבוקרים, על שיעורי הריבית ועל השכר. המדיניות מבוססת על יצירת תיאום ואחידות בין גורמים רבים המשפיעים על מדד המחירים לצרכן בטווח הקצר; כל זאת כדי לאפשר את הקטנת שיעור האינפלציה, בלי לגרום תנודות חריפות במחירים היחסיים. ברביע האחרון של 1982 וברביע הראשון של 1983 הואטה עליית המחירים לעומת הרביעים הקודמים, אך שיעור האינפלציה נשאר בעינו. מעידה על כך השוואה לרביעים המקבילים בשנה הקודמת, וכן המשך עלייתם המהירה של המחירים הלא-מבוקרים.

2. התהליך האינפלציוני בשנים האחרונות

העשור האחרון במשק הישראלי מאופיין בתהליך אינפלציוני מתמשך ומואץ. בתהליך זה ניכרים כמה שלבים: בעקבות מלחמת יום הכיפורים ומשבר הדלק הראשון עלה קצב האינפלציה לרמה ממוצעת של כ-40 אחוזים לשנה (לעומת עלייה של כ-12 אחוזים לשנה בראשית שנות השבעים). לאחר הליברליזציה, שהונהגה בסוף 1977, הואץ קצב האינפלציה במהירות והגיע לרמה שמעל 100 אחוזים. וכשלוש השנים האחרונות נע בין 100 ל-130 אחוזים. קשה להצביע על גורם יחיד המסביר את תהליך זה לשלכיו. הגורמים ברקע להיווצרותו הם הלחץ שנוצר על המקורות של המשק בעקבות מלחמת יום הכיפורים — בשל הגידול הניכר בהוצאות הביטחון — ועלייתם התלולה של מחירי חומרי גלם (בעיקר הדלק) ומוצרי היסוד — עלייה שפגעה פגיעה חמורה במאזן התשלומים. גורמים אלה ואחרים (בהם הצטמצמות שיעור הגידול של האוכלוסייה) האטו את קצב הצמיחה של המשק, ושיעור גידול הממוצע של התוצר הלאומי מאז 1973 הוא כ-3 אחוזים לשנה בלבד.

⁴ הקטנת עודף הביקוש של הממשלה לוותה בהקטנת גיוס ההון לזמן ארוך, ומכאן שהזרמת הנזילות במשך השנה לא פחתה בהתאם להקטנת עודף הביקוש הממשלתי. (ראה דיון בפרק ח'). כן ייתכן, שבטווח הקצר הגבירה עליית המסים את הלחץ על המחירים מצד ההוצאות. עלייה זו באה בחלקה על חשבון החיסכון, ולא רק על חשבון הצריכה. ולכן לא קיזזה את מלוא ההשפעה האינפלציונית של גידול ההוצאות הממשלתיות.

אין הסבר שלם, המקובל על הכלכלנים בארץ, להאצת קצב האינפלציה בסוף שנות השבעים. כלכלנים שונים הדגישו אספקטים שונים של התהליך — את הדינאמיקה של התאמות שכו ומחירים, או את הדינאמיקה של שער חליפין ומחירים, או את השינויים במחירים המבוקרים ואת השפעתם על רמת המחירים הכללית. בשנים האחרונות מודגש הקשר שבין האינפלציה ובין הציפיות האינפלציוניות. כל אותם תהליכים הנזכרים לעיל פעלו על רמת המחירים בתקופות שונות (ראה פרקי מחירים בדוחות בנק ישראל לשנים 1973 — 1981) — אך האינפלציה לא היתה יכולה להתפתח כפי שהתפתחה, לולא סופקה הנזילות הדרושה לקיום עליית מחירים ממושכת.⁵ מחמת ההאצה האינפלציונית חל מעבר מנכסים נזילים בלתי צמודים לנכסים צמודים. מעבר זה החל בשנת 1973, במקביל להאטת הצמיחה ולהאצה האינפלציונית. המעבר התבטא תחילה בגידול ניכר של יתרות איגרות החוב, והחריף במשך שנת 1978, לאחר הליברליזציה בשוק

לוח ג' 4
אינדיקטורים מוניטריים של האינפלציה, 1974 עד 1982

השנה	שיעור האינפלציה	שיעור הגידול של הנכסים הנזילים ¹	משקל הבסיס הצר מסך בסיס הנכסים הנזילים ²	יתרות ריאליות ³	הזרמה לבסיס הנכסים הנזילים ביחס לבסיס הכסף הצר ⁴
1974	56	44	25	100	30
1975	24	17	24	98.5	6
1976	38	20	24	90.1	16
1977	43	58	28	88.4	41
1978	48	58	21	86.5	77
1979	111	83	16	53.4	75
1980	133	148	12	45.3	92
1981	101	90	11	40.1	53
1982	131	132	11	36.6	52

(1) שיעור הגידול השנתי של אמצעי התשלום, פיקדונות לזמן קצוב ותפ"ס, אג"ח ותפ"ס בידי הציבור.

(2) יחס בין בסיס הכסף הצר לבין בסיס הנכסים הנזילים, (ממוצעים שנתיים).

(3) הבסיס: 1974 = 100.

(4) ההורמה לבסיס הנכסים הנזילים מוגדרת כעודף הביקוש המקומי של הממשלה, בניכוי גיוס הון לזמן ארוך ובחוספת ניכיון משנה של בנק ישראל וגורמים אחרים. בניכוי רכישות מט"ח של הציבור, בניכוי הגידול בבסיס הנכסים הנזילים המתבקש מהצמיחה של המשק. ההורמה בגודל זה אינה אינפלציונית. משתנה זה ביחס לבסיס הכסף מחושב כממוצע נע של 3 שנים, על מנת להחליק על פני שינויים חריגות וכדי לבטא את הפיגורים של ההשפעות המוניטריות על המחירים.

⁵ עקב קיומם של נכסים נזילים צמודים למטבע חוץ או למדד המחירים לצרכן, ערכם של נכסים אלה מותאם במדה רבה לעליית המחירים.

מטבע החוץ והנהגת הפת"ם. לכן ירד הביקוש ליתרות ריאליות, ובסיס הכסף הצר הצטמצם במדה ניכרת.⁶

עליית המחירים שוחקת את הערך הריאלי של אמצעי התשלום, ובזאת תורמת להתכנסות של קצב האינפלציה בטווח הארוך. התהליך הרצוף של הקטנת הביקוש לאמצעי תשלום החליש מנגנון התכנסות זה. יתר על כן, להזרמה נומינלית נתונה, ככל שבסיס הכסף הצר מצומצם יותר, כן גדל שיעור האינפלציה המביא את המערכת המוניטרית לשיווי משקל. כאינדיקטור לתופעה זו משמש היחס שבין ההזרמה הכוללת לבסיס הנכסים הנזילים — בניכוי התרחבות הבסיס הנובעת מצמיחת המשק⁷ — לבין בסיס הכסף הצר. (ראה לוח ג'-4).

ההזרמה לבסיס הנכסים הנזילים כוללת את ההזרמה של הממשלה⁸, בתוספת ההזרמה של בנק ישראל (בעיקר אשראי ליצוא), בניכוי רכישות מטבע חוץ נטו של הציבור מבנק ישראל⁹, בתוספת גורמים אחרים. כיוון שגודל זה נתון בכל שנה לתנודות חזקות, וכיוון שההשפעה המוניטרית פועלת בפיגורים ארוכים — נבדוק את היחס האמור (האינדיקטור) במוצק, במשך השנה השוטפת ושתי השנים שקדמו לה¹⁰.

ההתנהגות של יחס זה על-פני זמן מתיישבת באופן כללי עם מהלך האינפלציה באותן שנים, ובמיוחד את שתי המדרגות שנוצרו בתהליך האינפלציוני. בין השנים 1974 ו-1977 נע היחס בין 6 ל-41, ואילו האינפלציה נעה בין 24 ל-56 אחוזים לשנה. בשנים האחרונות, מ-1979 עד 1982, שבהן התנודת האינפלציה בין 101 ל-133 אחוזים, נע היחס בין 52 ל-92. בשנים 1978 ו-1979 מבטאת העלייה ביחס זה את ההתרחבות המוניטרית הכוללת, שחלה בעקבות המהפך של 1977, אך משקפת בעיקר את הצטמצמות בסיס הכסף הצר, שהחריפה, כאמור, עם הנהגת הפת"ם וירידת הביקוש לכסף. יחס זה הגיע לשיא בשנת 1980, שהיא גם שנת השיא באינפלציה בתקופה הנסקרת. בשנתיים האחרונות ניכרה בו ירידה, וזו עומדת ברקע של הפסקת ההאצה האינפלציונית והתייצבות קצב עלייתם של אותם מדדי מחירים שאינם מושפעים ישירות מהשינויים במחירים המבוקרים. (ראה לוחות ג'-3 וג'-5).

3. התהליך האינפלציוני ב-1982

התהליך האינפלציוני ב-1982 מאופיין בהשפעות, שפעלו בכיוונים מנוגדים על קצב עליית המחירים במשך השנה: עליית המחירים ב-1982 באה בהמשך לתהליך האינפלציוני שהתהווה לקראת סוף 1979, ובקווים כלליים ניתן לומר, שלא חרגה מהמדרגה החדשה של האינפלציה, השוררת בשלוש השנים האחרונות. רמת אינפלציה זו מתיישבת באופן כללי עם ההתפתחויות המוניטריות הקובעות את שיעורי האינפלציה בטווח הארוך.

השנה ניהלה הממשלה מדיניות להפחתת שיעור הסבסוד של המחירים המבוקרים, שאותם היא קובעת במישרין, ומשקלם במדד המחירים לצרכן הוא 20 אחוזים בקירוב. מדיניות זו תרמה את השפעתה הישירה על מדד המחירים לצרכן. (פירוט ראה בלוח ג'-5).

⁶ התפתחות זו מתוארת בלוח ג'-4.

⁷ הזרמה בגודל המתבקש מצמיחת המשק לא היתה גוררת עליית מחירים; מכאן, שיש לנכות גודל זה כדי לקבל את הלחצים האינפלציוניים של ההזרמה הכוללת.

⁸ התרומה של הממשלה שווה לעודף הביקוש, בניכוי גיוס ההון נטו לזמן ארוך.

⁹ ניכוי זה הכרחי כמשק הפתוח למסחר בינלאומי.

¹⁰ כיוון שהאינפלציה וההזרמה בכל שנה ניזונות זו מזו, קיימת בעיה של סימולטניות, שימוש במוצק הכולל את הפיגורים מצמצם את מימרי הבעיה.

לוח ג' 5
מחירי המוצרים המבוקרים והלא-מבוקרים ומדד המחירים לצרכן, 1979 עד 1982
(העלייה או הירידה במשך התקופה, במונחים שנתיים, אחוזים)

— 1983 רבעוני	1982 — רבעוני				1981 — רבעוני				1980 — רבעוני				1982	1981	1980	1979	
	I	IV	III	II	I	IV	III	II	I	IV	III	II					
88	56	228	167	156	65	86	43	50	169	143	203	88	143	60	150	153	מחירי מוצרים מבוקרים ¹
125	141	140	134	100	134	105	105	112	176	107	141	95	128	114	128	101	מחירי מוצרים לא מבוקרים ²
118	120	158	141	109	116	102	91	98	174	116	154	96	131	101	133	114	מדד המחירים לצרכן

(1) מדד מחירי המוצרים המבוקרים כולל את הסעיפים הבאים במדד המחירים לצרכן: לחם, קמח, ביצים, בשר קפוא, עופות קפואים, שמנים ומרגרינה, חלב ומוצריו, מסי עיריה, חשמל, מים וגז לשימוש ביתי, גז ילדים, חינוך יסודי, ביחיספר תיכון, סיגריות ושכר, נסיעות עירוניות, נסיעות בינעירוניות, שירותי דואר וטלפון. משקל המחירים המבוקרים במדד המחירים לצרכן הוא כ-20 אחוזים.

(2) מדד מחירי המוצרים הלא-מבוקרים כולל את כל המוצרים במדד המחירים לצרכן אשר לא צוינו במדד מחירי המוצרים המבוקרים.

בשלוש השנים האחרונות השתנתה מדיניות הפיקוח על מחירי מוצרי היסוד שינויים חדים וקיצוניים. שינויים אלה חוללו תנודות חריפות במדד המחירים לצרכן של אותה תקופה, אך לא השפיעו על קצב האינפלציה הכללי השורר מאז 1980. (ראה דיאגרמה ג'1 ולוח ג'5.) השינויים במדיניות נבעו מן הרצון להקטין את עודף הביקוש של הממשלה מחד גיסא (הפחתת שיעורי הסבסוד ב-1979/80 ובשלושת הרבעים הראשונים של 1982) — ומן הרצון להשפיע על קצב עליית המחירים מאידך גיסא (העלאת שיעורי הסבסוד ב-1981, ברביע האחרון של 1982 וברביע הראשון של 1983). כיוון ששינוי בהזרמה משפיע על המחירים בפיגור ניכר, ואילו השינויים בשיעורי הסבסוד משפיעים עליהם מיד — ניתן להבין את התנודות שחלו בקצב עליית מדד המחירים לצרכן כתוצאה ממדיניות זו. לביטול הסובסידיות ב-1979/80 היתה השפעה אינפלציונית מידית, אשר תרמה לשיא האינפלציה, שהושג ב-1980. עם זאת הקטינה אותה מדיניות את ההזרמה הנוכעת מהסבסוד, ומדיניות זו כשלעצמה היה בה כדי לרסן את האינפלציה, בפיגור מסוים.

ב-1981 השתנתה המדיניות, וקצב הסבסוד הוגבר אף מעבר לרמה שלפני הביטול הקודם. העלאת הסבסוד תרמה ישירות לריסון האינפלציה ב-1981, וסייעה בכך הספיגה הקודמת, שפעלה גם היא למיתון הלחץ האינפלציוני. כתוצאה משינוי המדיניות נרשמה במשך 1981 (בעיקר במחציתה השנייה) הזרמה גבוהה במיוחד. השנה שבה המדיניות והשתנתה, והמחירים המבוקרים הועלו ב-143 אחוזים. מדיניות זו פעלה — יחד עם ההזרמה של 1981 — להאצת עלייתו של המדד ב-1982.

להפחתת הלחץ על המחירים פעל השנה השפל העולמי, שהתבטא בירידה של הביקוש ליצוא, וכתוצאה מכך — גם בירידה של היצוא בפועל. ירדו גם מחירי היבוא בעולם, ויחד עם האטה בקצב הפיחות של השקל פעלו להאטת עלייתם של המחירים.

התפתחות האינפלציה במשך שנת 1982 לא היתה אחידה. בשלושת הרבעים הראשונים של השנה ניכרה בקצב האינפלציה מגמת עלייה. העלייה הגיעה לשיא במשך הרביעי השלישי, שבו עלה מדד המחירים לצרכן בקצב שנתי של 158 אחוזים. מגמה זו היתה תוצאה של הקטנת שיעורי הסבסוד במחירים המבוקרים.

בספטמבר 1982 חל שוב שינוי במדיניות המחירים של הממשלה. במרכז השינוי עומדת כוונת הממשלה לפעול בתחום רחב ביותר — האטת קצב העלייה של המחירים המבוקרים (באמצעות העלאת שיעור הסבסוד), האטת קצב השינוי של שער החליפין, ניסיון לשלוט בשיעור הריבית ושינוי בהסדר תוספת היוקר¹¹.

במשך הרביעי האחרון הואט קצב הפיחות של השקל, במונחים שנתיים, ל-80 אחוזים ביחס לדולר ול-90 אחוזים ביחס לסל המטבעות, ואילו המחירים המבוקרים עלו ב-56 אחוזים. באותו רביעי עלה מדד המחירים לצרכן ב-120 אחוזים, במונחים שנתיים, ואילו ברביעי הראשון של 1983 הוסיף ועלה ב-118 אחוזים. (ראה לוחות ג'1 וג'5.) קצב אינפלציה זה נמוך ביחס לרבעים הקודמים של השנה, אך הוא אינו חורג משיעור האינפלציה הממוצע בשלוש השנים האחרונות.

קשה לבחון את השפעתם של צעדי המדיניות החדשה באמצעות מדד המחירים לצרכן, משום שכאמור, מדד זה מגיב במישרין על הצעדים הללו, ולכן אי אפשר לדעת אם הוא הושפע מהמדיניות מעבר להשפעה הישירה המתבקשת בטווח הקצר. ניתן לציין רק, שעליית המדד ברביעי האחרון של 1982 וברביעי הראשון של 1983 דומה לעליות שחלו באותו מדד בתקופות מקבילות בשנה הקודמת, עם מגמה קלה של גידול, שאפשר לייחס אותה לעלייה החריגה שחלה בסעיף הירקות והפירות, מחמת החורף הקשה שפגע השנה בתוצרת החקלאית.

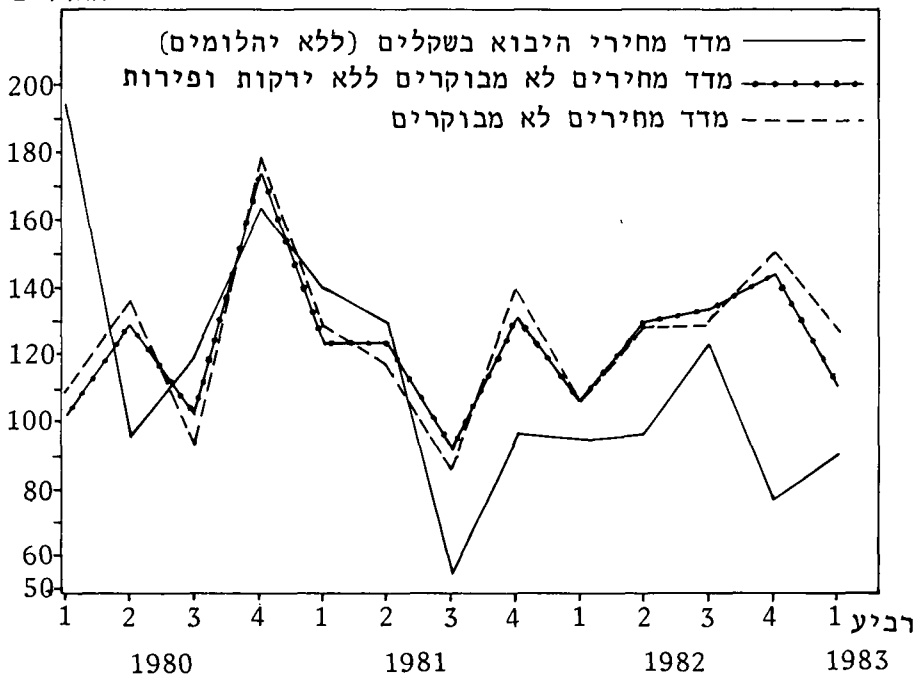
¹¹ שינוי אחרון זה הושג בסוף השנה, ולכן השפעתו אינה ניכרת בתקופה הנסקרת.

דיאגרמה ג' 2

מדד מחירי היבוא בשקלים (ללא יהלומים), מדד המחירים הלא מבוקרים ללא ירקות ופירות ומדד המחירים הלא מבוקרים, 1980 עד 1983

(שיעורי שינוי בין ממוצעי רביעים, כמנחים שנתיים, אחוזים)

אחוזים

(1) תחזית עליית מחירי היבוא ברביע הראשון של 1983: 1.5 אחוזים, כמנחים שנתיים.

כדי לבדוק, אם קצב האינפלציה הושפע מהמדיניות החדשה, נבחן את התנהגות מדד המחירים הלא-מבוקרים. ברביע האחרון של 1982 עלה מדד זה ב-141 אחוזים, כמנחים שנתיים. ובניכוי ההשפעה החריגה של סעיף הירקות והפירות — ב-131 אחוזים. לא ניכרת אפוא השפעה מידית של צעדי המדיניות. ברביע הראשון של 1983 עלה מדד המחירים הלא מבוקרים ב-125 אחוזים, ובניכוי סעיף הירקות והפירות — ב-107 אחוזים. כיוון שמחירים אלה מושפעים מגורמים עונתיים (חיוביים ברביע האחרון של השנה ושיליים ברביע הראשון), נשווה את קצבי עלייתם לקצבים באותו רביע בשנה הקודמת. ההשוואה מלמדת, שהשנה היתה העלייה גבוהה יותר מאשר אשתקד, ומכאן נראה, שצעדי המדיניות לא השפיעו על קצב האינפלציה של המחירים שאינם בפקוח.

דיאגרמה ג' 2 מראה, שהאטת קצב העלייה של מחירי היבוא לא תרמה להאטת קצב עלייתם של המחירים הלא-מבוקרים. ניתוח של תשומה-תפוקה מלמד, שמשקל מוצרי היבוא בצריכה — כאשר מביאים בחשבון גם את היבוא הישיר של מוצרי צריכה וגם את היבוא הנוכע מצריכה של מוצרים מתוצרת מקומית — נע בין 0.3 ל-0.4. האטת העלייה של מחירי היבוא ברביע האחרון של 1982, שהיתה יותר מ-20 אחוזים, כמנחים שנתיים, אמורה להקטין במישרין את עליית המחירים הלא-מבוקרים ב-6 עד 8 אחוזים. לעומת זאת המחירים הלא-מבוקרים לא ירדו,

בהשוואה לקצב עלייתם ברכיב הקודם. נשאלת השאלה, אם העלייה החריגה של מחירי הירקות והפירות היא שגרמה לתופעה זו. קצב העלייה של מדד המחירים הלא-מבוקרים למעט ירקות ופירות הואט ברכיב האחרון בכ-10 אחוזים, שיעור התואם בקירוב את הירידה הצפויה מההשפעה הישירה של האטת מחירי היבוא. לסיכום, לא ניכרת ההשפעה הממתנת של הורדת מחירי היבוא — על כל פנים, לא מעבר להשפעה הישירה, הצפויה בטווח הקצר.

נראה שהאינרציה, הקיימת בקצב עליית המחירים במשק, פגעה באפקטיביות של המדיניות האנטי אינפלציונית שהופעלה בסוף 1982. אינרציה זו טומנת בחובה סכנת ייסוף ריאלי של השקל בטווח הקצר, ובעקבותיו — הרעה במאזן התשלומים. אי ייקור המוצרים המבוקרים גורר הזרמה וגידול בעודף הביקוש, ובכך — חזרה על המעגל הסובב בתחום זה בשנים האחרונות.

4. נזקי האינפלציה

הסדרי ההצמדה הרחבים הקיימים במשק מקטינים במדה משמעותית את הפגיעה הישירה של האינפלציה בציבור. על אף הסדרי ההצמדה, הביא התהליך האינפלציוני לשינויים בהתחלקות ההכנסות ונטל המסים במשק. האינפלציה הגבוהה הקלה את התפתחותן של שתי תופעות: שחיקת קצבות הילדים וקצבות הזיקנה והכבדת נטל המסים על השכירים לעומת הנטל על הפירמות¹². זאת ועוד: התפתחות ההצמדות לא היתה אחידה בכל המגזרים; כך ההלוואות הממשלתיות המשיכו להיות בלתי צמודות עד 1979, ובזאת יצרו "רווחי אינפלציה" אצל חלקים גדולים של הסקטור הפרטי¹³.

חלק משמעותי של נזקי האינפלציה נובע מהעיוותים הריאליים שגורמת מערכת מסוי המאופיינת בקשיחויות נומינליות. במקביל להאצת האינפלציה ניסו רשויות המס להתמודד עם בעיית המסוי כתנאי אינפלציה, בדרך של מעבר הדרגתי להצמדות במערכת המסוי — ובעיקר הצמדת מדרגות המס והקצבאות השונות. תיקונים אלה פיגרו אחרי התפתחות האינפלציה¹⁴, ולכן נגרמו עיוותים הן בחלוקת ההכנסה והן בהקצאת המקורות של המשק. כן נפגם תפקודה של מערכת המס כמכשיר לתמרוץ כלכלי.

במהלך 1982 הוחל תיקון בחוק מס הכנסה על חברות ועצמאיים. עד 1982 היה מסוי הפירמות מבוסס על חשבוונאות במונחים נומינליים. חשבוונאות זו יצרה רווחים נומינליים, שנבעו מהפער בין הוצאות הפירמה, שהוכרו לצורכי מס בערך ההיסטורי — להכנסותיה, שהלכו וגדלו בצמידות לקצב עליית המחירים. ייתכן, שניסיון הפירמות להתמודד עם קושי זה גרם, מחד גיסא, ללחץ נוסף על המחירים, על מנת להבטיח רווחים במונחים ריאליים, ומאידך גיסא יצר תמריצים חזקים למציאת מפלטי מס במסגרת החוק הקיים, ואולי אף המריץ את הפעילות העסקית שמחוץ למסגרת החוק.

אחד האמצעים המרכזיים של הפירמות להתמודד עם תופעה זו היה משיכה מהונן העצמי, והעברתו לפעילות פיננסית, שרווחיה היו פטורים ממס — ומימון הפירמה באשראי, שהוצאותיו מוכרות לצורך מס. כיוון שהוצאות הריבית וההצמדה מוכרות לצורכי מס, נתגלע פער גדול בין הריבית האפקטיבית לפירמות לפני מס לבין הריבית האפקטיבית אחרי מס. נוצרה אפליה בעלות המימון — בין לוויים שיכלו לנכות הוצאות אלה ללוויים שלא נהנו מאפשרות זו. תהליך זה גרם עיוותים באפיקי הפעילות העסקית ובהקצאת התשומות, ובזאת פגע בפעילות היצרנית ובכשוש

¹² ראה לוחות בפרק ה'.

¹³ מצבת החובות הממשלתיים הבלתי צמודים היתה גדולה בתקופת ההאצה האינפלציונית של סוף שנות השבעים.

¹⁴ ראה הערה 12.

הצמיחה של המשק. שיקולי מס וניהול פיננסי נעשו גורם דומיננטי בהחלטות העסקיות של הפירמות. הפניית משאבים רבים יותר לניהול פיננסי ולניהול מס פגעה, ככל הנראה, בניהול היצרני, וייתכן שהיתה אחד הגורמים להקטנת גידולו של הפירון במשק. שינויים במערכת המס והסדרים לאחר מעשה במשך התקופה (כהסדרי הקילות מלאי) גרמו להשפעות התחלקות חריפות, תוך כדי פגיעה בתמריצים הכלכליים של חוקי המס ועיוותם. תיקון החוק שהוכנס ב-1982 אמור לצמצם חלק גדול מהעיוותים הללו – אך בשל קשיי היישום של התיקון החדש והאינפלציה התלת-סיפרתית השוררת במשק, אי אפשר לבטל לחלוטין את ההשפעות השליליות של האינפלציה, תולדת הקשיחות והפרצות בחוקי המס.

קשה לכמת את הנזקים של התהליך האינפלציוני; אחת הדרכים המקובלות לאמידתם מבוססת על אספקט אחד – הפסד הרווחה שנגרם לציבור כתוצאה מירידת היתרות הריאליות שהוא מחזיק¹⁵. הפסד זה גדול יותר משחיקת היתרות הריאליות, הנגרמת כתוצאה מעליית המחירים ("מס אינפלציה"). מכאן שיש כירידת היתרות הריאליות הפסד נטו לציבור. חישוב כזה מראה נזק, הנאמד, בקירוב, כ-1.4 אחוזים מהתוצר הלאומי לשנה¹⁶, ועיקרו נגרם בשלב הראשון של האצת האינפלציה. נציין שזהו אומדן חסר, משום שהוא מניח כי אין הוצאות התאמה במעבר ממצב של יציבות מחירים למצב של אינפלציה תלת-סיפרתית, וכן מניח, כי הציבור צופה מראש את השינוי בקצב האינפלציה, וכי אין עיוותים נוספים בהתחלקות ההכנסות ובהקצאת המקורות. נוסף על הנזקים שבעצם קיומה של רמת אינפלציה גבוהה, קיים הנזק הכרוך באי הוודאות שיוצרים שינויים נומינליים חריפים. אי ודאות זו, הנחשבת לפגיעה העיקרית של האינפלציה, מתבטאת בשתי צורות: ראשית, ישנה אי ודאות לגבי היכולת לחזות מראש את קצב עליית המחירים הכללית; בעטיה משתנה הקצאת המקורות לכיוון הפעילויות המושפעות במדה פחותה מהאינפלציה הבלתי צפויה וכן מופנים מקורות להתגוננות מאינפלציה כזאת¹⁷. שנית, ישנה אי ודאות הקשורה בשינויי המחירים היחסיים; זו מצמצמת את יכולתן של הפירמות ושל הצרכנים לקבל החלטות נכונות בפעילויותיהם השוטפות, ובכך פוגעת בהקצאת המקורות של הפירמות – פגיעה ברווחיות מפעילויות לא פיננסיות וברווחת הצרכנים גם יחד.

אם נערוך השוואה על בסיס השנים 1975 עד 1978 (שבהן היתה האינפלציה החדושה הממוצעת בת 2.7 אחוזים¹⁸), ניווכח, שמדדי אי הוודאות (ראה לוח ג'-6) מצביעים על עלייה בולטת. עיקר העלייה חל באי הוודאות לגבי המחירים היחסיים, וזו הגיעה לשיא בשנת 1981. ב-1982 חלה במדדים ירידה, ואולי יש לראות בזאת הסתגלות של המשק לקצב האינפלציה הגבוה, השורר בשלוש השנים האחרונות.

לבסוף נציין, שחלק מהנזק של התהליך האינפלציוני נגרם למשק כתוצאה מניסיונות להתמודד עם האינפלציה באופן חלקי ולא עקיב. אחת הדוגמאות הבולטות בשנים האחרונות קשורה בשינויי מדיניות הסבסוד של מוצרי היסוד; שינויים אלה הגדילו את השתנות המחירים היחסיים, וכן את אי הוודאות לגבי המחירים היחסיים, ולזאת היתה השפעה שלילית על הקצאת המקורות במשק. (ראה לוח ג'-6 ודיאגרמה ג'-1).

שינויים חריפים במחירים המבוקרים, נוסף על התנדבותיות שהם גורמים בקצב האינפלציה, משפיעים במדות שונות על קבוצות אוכלוסייה שונות, בהתאם לרמת הכנסתן. משקל המוצרים המסובסדים בסל צריכה של משפחות בעלות הכנסה נמוכה (העשירון התחתון) גבוה יותר

¹⁵ הירידה ביתרות הריאליות היא תוצאה ישירה של האצת האינפלציה.

¹⁶ חישוב זה מבוסס על מדידת הפסד עורך הצרכן נטו של הציבור. הפסד זה מוערך כ"משולש" מתחת לעקומת הביקוש ליתרות ריאליות.

¹⁷ נוסף על הגורמים שהוזכרו לעיל, גם גורם זה מסביר את הגידול בענפי המשק הקשורים לעסקאות פיננסיות כמו מערכת הבנקאות ואחרים.

¹⁸ נציין, שתקופת הבסיס היא תקופת אינפלציה גבוהה, ולכן עליית מדד אי הוודאות מעבר לרמה זו פירושה תנודתיות קיצונית במחירים היחסיים.

לוח ג'-6
מדדי אי הוודאות של האינפלציה
(הבסיס: התקופה 1975 עד 1978 = 100)

התקופה	ממוצע שיעור השינוי החודשי במדד המחירים לצרכן (אחוזים)	מדד השינוי המחירים לצרכן על פני זמן ¹	מדד השינוי במחירים היחסיים ²
1972 — 1970	1.09	56	89
1978 — 1975	2.67	100	100
1982 — 1979	6.48	105	137
1974	3.71	171	126
1979	6.24	107	136
1980	7.05	111	141
1981	5.84	113	147
1982	6.79	80	127

(1) מחושב כסטיית התקן של שיעורי השינוי החודשיים של מדד המחירים לצרכן. סביב הממוצע השנתי של שיעורי השינוי.
(2) מחושב כסטיית התקן של שיעורי השינוי החודשיים של רכיבי מדד המחירים לצרכן (בהתאם למשקלם במדד) סביב שיעורי השינוי החודשי של מדד המחירים לצרכן. הנתון השנתי הוא ממוצע של 12 תצפיות חודשיות.

ממשקלם בסל משפחות בעלות הכנסה גבוהה (העשירון העליון). מכאן, שהקטנת סבסוד חריפה פוגעת במשפחות בעלות הכנסה נמוכה יותר מאשר במשפחות בעלות הכנסה גבוהה, ולהפך. השפעה דיפנציאלית זו משקפת רק את צד ההוצאות של המשפחות; מכאן שכדי לקבל את תמונת הרווחה הכוללת, יש להתחשב גם בצד ההכנסות.

השינויים במדד המחירים לצרכן של קבוצות אוכלוסייה שונות, 1982 — 1980

השנה	אחוז השינוי השנתי		
	העשירון העליון	העשירון התחתון	כלל האוכלוסייה
1980	128.2	144.3	132.9
1981	106.1	90.7	101.5
1982	130.3	136.0	131.5
אחוז מצטבר (במונחים שנתיים)	121.5	122.4	121.1

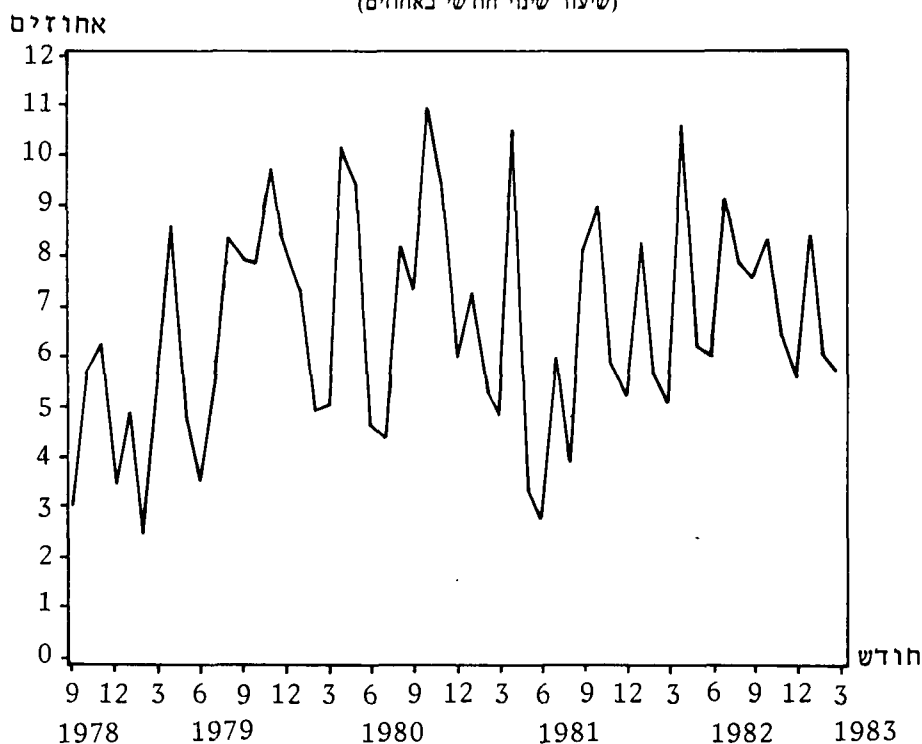
5. ההתפתחויות במדדי המחירים השונים

א. מדד המחירים לצרכן

במשך 1982 היה קצב השינוי החודשי של מדד המחירים לצרכן נתון לתנודות. כמקובל בשנים האחרונות: בחודשים אפריל, אוקטובר ונובמבר פעלו, כרגיל, השפעות עונתיות כלפי מעלה, ובחודשים פברואר ויוני – כלפי מטה. לקראת סוף השנה ניכרה בקצב העלייה החודשי של המדד מגמת ירידה. עליות המדד בחודשים הראשונים של 1983 דומות לאלה שחלו בחודשים המקבילים אשתקד.

מדד המחירים המבוקרים מראה מגמת עלייה עד לחודש ספטמבר, ואילו בחודשים האחרונים של השנה היה קצב העלייה החודשי הממוצע כ־4 אחוזים בלבד. במדד המחירים הלא־מבוקרים ניכרת מגמת יציבות. תופעה בולטת היא העלייה החריגה, שנגרמה בסעיף הירקות והפירות בסוף השנה בעטיו של החורף הקשה, שהקטין את היצע התוצרת החקלאית. ברביע האחרון של 1982 עלה סעיף הירקות והפירות, במונחים שנתיים, ב־349 אחוזים, וברביע הראשון של 1983 הוסיף ועלה ב־575 אחוזים, במונחים שנתיים. (ראה לוחות ג'־1 וג'־5 ודיאגרמה ג'־1).

דיאגרמה ג'־3
מדד המחירים לצרכן, 1978 עד 1983
(שיעור שינוי חודשי באחוזים)

ב. מדד המחירים הסיטוניים בתעשייה

מדד המחירים הסיטוניים בתעשייה עלה במשך השנה ב־138 אחוזים. ההתנהגות של מדד זה במהלך השנה דומה להתנהגות מדד המחירים לצרכן, אם כי התנודות בו היו השנה חריפות יותר. בשלושת הרביעים הראשונים של 1982 ניכרה מגמת עלייה כוללת. ברביע השלישי הגיעה העלייה לשיא — 184 אחוזים, במונחים שנתיים, וברביע האחרון של השנה ניכרה האטה — עלייה בת 97 אחוזים, במונחים שנתיים. ברביע הראשון של 1983 הוא עלה ב־113 אחוזים, במונחים שנתיים — עלייה מתונה, המשקפת את האטת פיחות השקל וכן את מדיניות הפיקוח על מוצרי המזון. (ראה לוח ג'־1 ודיאגרמה ג'־4).

דיאגרמה ג'־4

מדד המחירים הסיטוניים ומדד המחירים לצרכן, 1978 עד 1983
(העלייה או הירידה במשך הרביע, במונחים שנתיים, אחוזים)

לוח ג' 7
מדד מחירי דירות, 1976 עד 1982
(הבסיס: ממוצע אוקטובר 1975 עד מארס 1976 = 100)

שנה וחודש	מדד מחירי דירות	יחסית למדד המחירים לצרכן ¹	יחסית למדד מחירי חשומות בבנייה ¹
1976 ינואר	100.0	1,000	1,000
אפריל	101.4	.944	.942
יולי	102.7	.879	.867
אוקטובר	105.7	.832	.845
1977 ינואר	107.6	.794	.830
אפריל	108.6	760	.788
יולי	110.0	.718	.727
אוקטובר	116.2	.673	.696
1978 ינואר	129.3	.662	.700
אפריל	156.1	.725	.853
יולי	191.3	.817	.897
אוקטובר	240.5	.926	.900
1979 ינואר	313.0	1,058	1,057
אפריל	403.7	1,175	1,144
יולי	497.4	1,220	1,116
אוקטובר	587.4	1,166	1,077
1980 ינואר	663.8	1,059	1,019
אפריל	753.4	.972	.942
יולי	896.6	1,108	.891
אוקטובר	1,118.0	.946	898
1981 ינואר	1,456.8	.990	.937
אפריל	1,905.4	1,077	.982
יולי	2,387.5	1,151	.997
אוקטובר	2,917.5	1,180	1,043
1982 ינואר	3,465.9	1,154	1,057
אפריל	4,145.3	1,129	1,031
יולי	5,140.1	1,125	1,009
אוקטובר	6,430.3	1,132	1,028
1983 ינואר	7,851.4	1,128	1,054

(1) מדד מחירי דירות הוא ממוצע של שישה חודשים. העמודה הראשונה בלוח היא מרכז תקופה לכל קבוצה של שישה חודשים. שלגביה נערך הסקר. על מנת לאפשר השוואה למדד המחירים לצרכן ולמדד מחירי חשומות בבנייה, מוצגו גם מדדים אלה באותן תקופות כמו מדד מחירי הדירות.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

מדדי התשומות מראים קצב עלייה מהיר בשלושת הרביעים הראשונים של השנה וירידה תלולה ברביע האחרון. (ראה לוח ג' 1.). הירידה במחירי התשומות לחקלאות ברביע האחרון הושפעה מידית מהאטת קצב הפיחות של השקל, שכן קצב זה קובע ישירות את מחירי המספוא. גם מחירי תשומות אחרים הושפעו כנראה במישרין ממהלך השינויים במחירי הדלק והחשמל. שיעור עלייתו של מחיר הסולר ברביע השלישי היה מעל ל-250 אחוזים, במונחים שנתיים, ואילו ברביע האחרון — כ-70 אחוזים. מהלך דומה היה לסוגי דלק אחרים וגם לחשמל בתעשייה ובחקלאות.

ד. מדד מחירי הדירות

במשך 1982 ירד המחיר היחסי של דירות, הן ביחס למדד המחירים לצרכן והן ביחס למדד מחירי תשומות הבנייה. (ראה לוח ג' 7.) מגמה זו משקפת הן את התרחבות ההיצע, שאותו קבעו התחלות בנייה בעבר — בעיקר גידולן במהלך 1981 — והן את הצטמצמות הביקוש לדירות במהלך 1982. (ראה פרק ו').